

Kultúra – Könyvszemle

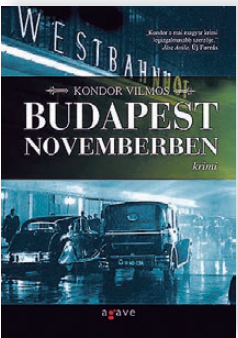
Hosszú búcsú

Kondor Vilmos:
Budapest novemberben
 Agave, 320 oldal, 2980 forint

Ígazságot teszel? Ahogy szoktad? Jössz, kiderítesz mindent, és a világ a helyére billen? – vágja gúnyosan Gordon Zsigmond szemébe nevelt lánya 1956 novemberének első napjaiban egy szűk, rossz levegőjű, Vécsey utcai lakásban. Emma indulata érthető – ugyan ki örül neki, ha beavatkoznak az életébe és merő gondoskodásból leleplezik azt az embert, akiben korábban megbízott? –, ám ennél nagyobb talán már nem is tévedhetett volna: szó sincs róla, hogy a világ a helyére billenne. Az orosz csapatok bevonulnak a fővárosba, a fegyveres ellenállást leverik, Gordon Zsigmond pedig kísétál a regények világából.

A Budapest novemberben Kondor Vilmos regénysorozatának ötödik, s egyben záródarabja. A korábbi kötetek komoly és megérdemelt kritikái és közönségsikert arattak. (Lásan a világsiker feltételei is adottak: a Budapest noir immár hat nyelven olvasható, mi több, német nyelvtérületen már a sorozat második kötete, a Bűnös Budapest is megkezdte olvasóhódító körútját. Meglátjuk, milyen messzire jutnak a regények; mindenesetre nem árt észben tartanunk, hogy a huszadik századi díszletek közt játszódó, ám a történelmi valóságot nem pusztán díszletként kezelő modern magyar krimi

– Kondor sorozata mellett *Baráth Katalin*, *Csabai László* vagy *Kolozsi László* könyvei tartoznak ide – az egyik világviszonylatban is piacképes kulturális termékünk.) Kondor nagy ötlete, hogy az amerikai hard-boiled detektívregény – és egyszeri kitérőként: a kémregény – műfaji kódrendszerét irodalmi eszközökkel a történelmi megismerés szolgálatába állítja. Miközben végigizguljuk az Amerikából visszatért újságíró, Gordon Zsigmond nyomozásait, akarva-akaratlanul a detektív műfaji értelemben külső, de történetileg nem visszatekintő perspektívájából tekintünk a világháborúba belesodródó Horthy-rendszer (Budapest noir, Bűnös Budapest, A budapesti kém) vagy a koalíciós időszak (Budapest romokban) Magyarországára. Gordon Zsigmond kettős figura: egyfelől naiv demokrata, akinek számára az individuális szabadság az emberi személyiség kibontakoztatásának természetes közege, ezért ide-

Fotó: Agave. A képen a Budapest novemberben című regény borítója látható, amelyen egy sötét, atmoszférás éjszakai utca látható.

fordításának. Vagyis egyszerre szolgálja ki – már ha ez egyáltalán lehetséges – a gyorsan és a lassan olvasókat is. Egyszerre fecseg a felszín és hallgat a mély, amit úgy kell értenünk, hogy Petterson epikája annyit mutat meg magából, amennyire lusta vagy épp serény; összefüggéseket kereső-kutató az olvasója. Ha serény, minden mondat mögött egy újabb mondatot talál. Ezért is hasonlítják őt (és lassan már mindenkít, aki kicsit is takarékosabban bánik a nyelvvel) *Hemingwayhez*. Csakhogy ennek is vannak árnyoldalai. Ha a napos oldálnak a kíváloán megírt, a második világháborút

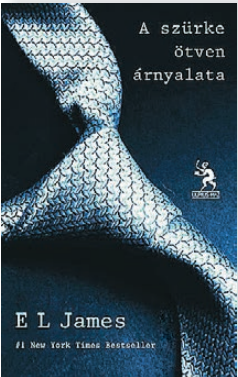

Fotó: Agave. A képen a Budapest novemberben című regény borítója látható, amelyen egy sötét, atmoszférás éjszakai utca látható.

Elfenekelés

E. L. James:
A szürke ötven árnyalata
 Ulpius-ház, 524 oldal, 3999 forint

A felütjük a hatvanas évek beatsztárjainak életrajzait, meglehetősen sok hasonló elemmel találkozhatunk: a külvárosi srácok ki akarnak törni a generációk taposomalmából, ezért eldobják az iskolai uniformist, olcsó gitárt vesznek a kezükbe, a rádióból ellesnek néhány akkordot, majd zenekart alapítanak, és hamarosan jön a világsiker. Manapság viszont mintha az irodalomban ismétlődnének az életrajzi klisék. Valaki különösebb tapasztalat és írói előélet, illetve előzetes publikációk nélkül megírja a fejből váratlanul kipattant, megálmódott sztorit, a mű először nem nagyon kell senkinek, utána valahol mégiscsak megjelenik, fölfigyelnek rá, beszélni kezdenek róla, a példányszám hirtelen millióra kúszik, és itt is jön a világsiker. A reflektorfény jelenleg E. L. James-

Nem díszletként használja a történelmet FOTÓ: TISCHLER FERENC

genkedéssel és undorral szemléli a hazai közállapotokat. Másfelől pedig keserű, illúziótlan ember, aki pontosan tudja, semmilyen transzcendens hatalom nem szavatol az igazságért, ezért rá hárul a feladat, hogy a maga korlátozott módján megtorolja a gyengék és ártatlanok ellen elkövetett bűnöket.

Némi kritikusí fanyalgástól eltekintve az olvasók többsége elfogadta a Kondor-regények játékszabályait. Gordon valószerűtlen figura a huszadik század közepi magyar miliőben, ám éppen e valószerűtlensége teszi őt alkalmassá a nyomozói szerepkör betöltésére, s közvetve az egykori történelmi valóság újszerű, nem ideologikus megjelenítésére. Mégis sokakban ott motoszkálhatott a kérdés: vajon mit keres Gordon még mindig Magyarországon? A regénysoro-

zat fináléjában (amely egyszersmind a legterjedelmesebb kötet mind közül) már Bécsben látjuk viszont. Az újságíró 1947-ben, miután hónapokig raboskodik az ÁVH börtöneiben, feleségével együtt Amerikába szökök, hogy aztán pár évre rá visszatérjen Európába, és 1951-től az osztrák fővárosból tudósítson egy nemzetközi hírgyűnökségnek. 1956 októberében azonban kénytelen visszatérni Magyarországra: egy fiatal lányt meggyilkolnak Bécsben, aki halála előtt Gordon Budapesten élő nevelt lányának személyazonosságát használta. A nevelőszülők, talán mondaní sem kell, éppen a forradalom kitörésének napjaiban érkeznek meg a magyar fővárosba. Végigjárják a legfontosabb helyszíneket: ott vannak a Rádió ostrománál, a Corvin közben, a Köztársaság téren.

Fotó: Agave. A képen a Budapest novemberben című regény borítója látható, amelyen egy sötét, atmoszférás éjszakai utca látható.

könyv eseményei is: a gyógyíthatatlan betegség, az egyik testvér elvesztése (a szöveg egyébként hol egy, hol két bátyról beszél), Arvid családjának széthullása. De a legnagyobb fájdalmat is feloldja egy korty calvados a hűvös novemberi éjszakában. Bár leginkább nem az alkohol lélekmelegítő illatát, hanem a szétáradó, mindenhová bebújó világfájdalom savanykás szagát érezni.

A Lótolvajok a családját, fiát elhagyó apa regénye, az Átkozom az idő folyamát (ez egyébként a kommunista Maótól kölcsönvett versrészlet) a távozó anyáé. A félig norvég, félig dán anyáé, aki sztoikusán viseli a sorscsapást, az egyetlen biztos pont a regény hullámozó terében, az elmosódott, nem igazán karakteres figurák terében. A regényt jobbra a lázadó Arvid nyavalygásai teszik ki, az a fecsegő tompaság, ahogy saját széthulló életét megéli, s ahogy próbál egyensúlyra lelni, ám ez sehogy sem sikerül neki. Ebben a regényében Petterson nem győz meg arról, hogy a váltakozó idősíkokban, az ugráló elbeszélésmódban annak a résznek kellene következnie, ami épp jön: kicsit minden esetleges és felcserélhető. Mintha a Lótolvajok feszességét és tudatossá-

Kondor ellenáll a csábításnak: a Budapest novemberben nem válik kiszínezett, krimielemekkel tarkított történelemkönyvvé. A nyomozás a nagypolitikával szorosabb-lazább kapcsolatokat ápoló budapesti alvilág köreibe vezet el. Ám ez az alvilág már nem az, ami volt egykor: pitiáner ügyeskedők, kisstílű szerencselovagok, a hatóságí ellenőrzést kijátszó „vállalkozók” kerülnek Gordon és Krisztina útjába. A gyilkossági ügy megfejtése banális, melodramatikus – éles kontrasztban a (mindkét oldali) forradalmi erőszak sötét, komor ábrázolásával. (A történelem gyilkos kavargásában Gordon végre lepuffantja régi ellenfelét, ám ennek sincsen különösebb súlya az utcai tömegmészárlások érzéketes képei mellett.) A regény főbb és mellékszereplői – felkelők, külföldi tudósítók, rendszerhű újságírók, a forradalom oldalára álló kamaszgaleri tagjai, levitézlett alvilági kiskirályok, emelkedő csillagzatú „vállalkozók” stb. – egytől egyig a maguk módján értelmezik az eseményeket, és mindebből (hála az átgondolt regénykoncepciónak) nem rajzolódik ki az ötvenhatos forradalom egységes képe.

Az viszont világossá válik, hogy a hamarosan megszilárduló világrendben, egy tartósan szabadsághiányos társadalomban immár semmi keresnivalója nincs egy hard-boiled detektívregény nyomozójának. Kondor szellemes megoldást választ a regényciklus lezárására: Gondon Zsigmond a kötet utolsó oldalán úgy dönt, „pár napig” még Pesten marad. Mi már tudjuk, hogy ez az utolsó látogatás alighanem kissé elhúzódott.

Bárány Tibor

Fotó: Agave. A képen a Budapest novemberben című regény borítója látható, amelyen egy sötét, atmoszférás éjszakai utca látható.

gát valamiféle nemtörődömség venné át. Pedig a kevés szóval elbeszélt történetekben a „jelentéktelenségeken” múlik minden. Ha a szöveg meggyőző arról, hogy mindezek mögé odaképzeltük az életet, a végzetet, a gondviselést, hogy ugródeszkának használjuk az igazán fontos kérdések megfogalmazásához, akkor a szöveg elérte a célját. Ám itt és most a jelentéktelenségek mintha lelepleznék magukat: ott állnak pórén, feszengve és magukra hagvottan. A királyon most tényleg nincs ruha. Míg a Lótolvajok több jelenete is beég az olvasó tudatába, addig ezt a regényt úgy teszi le, hogy nem is igazán emlékszik, ki hol és kivel ivott, ki milyen részletkérdésen nyüglődött. Ráadásul a szimbolikusnak szánt részek (a fényő kivágása a dán nyaralónál) sem fénylenek föl, nem nyerne pluszértelmet, a fakivágás megmarad fakivágásnak. Míg nem a Lótolvajok faüsztatása emlékezetes, több oldalról is értelmezhető csúcspont, keserű allegória.

Egy sima, egy fordított – így áll tehát Per Petterson most előttem, s kíváncsian várom, hogy az újabb regény merre viszi el a képzelt sormintát. A helyzet azért több mint biztató.

Papp Sándor Zsigmond

Fotó: Agave. A képen a Budapest novemberben című regény borítója látható, amelyen egy sötét, atmoszférás éjszakai utca látható.

folytatása (A szabadság ötven árnyalata) következett. Közben trilórpöntek a hírek, hogy a gyorsan trilórgiává bővült sorozathoz az írónő egy újabb trilógiát fog írni. Mi több, a férje is elhatározta, hogy hasonló fába vágja a fejszéjét.

Talán nem meglepő, hogy a recensens ezek után szeptecizmussal vegyes kíváncsisággal fogta kezébe a regényt. Amely különben egyáltalán nem indul rosszul. A *Bret Easton Ellis* fémjelezte amerikai minimalista próza legjobb hagyományait követi: lényegre törő, pontos mondatok; fölösleges jelzők és mellébeszélés nélkül is világosan kiderül, hogy hol vagyunk és mi történik. Anastasia Steele, a végzős irodalom szakos hallgató interjút készít az egyetemi lap számára az ifjú milliárdossal, Christian Greyjel, aki meghatározó, egyúttal vezető személyisége annak az elképesztő vagyonokat mozgató üzleti világnak, amelynek komor csillogását az egyszerű sorból származó Anastasia eladdig csak távolról és idegenkedve figyelhette. E. L. James túlírások nélkül, ügyesen érzékelteti a kettejük közt lévő távolságot, és bár abban nincs semmi meglepő, hogy a két fiatal mindezek el-

lenére szinte első pillantásra egymásba szeret, a dolog egy darabig a klisékkel együtt is működni látszik.

Valahol a hiteltelenségen kezd elcsúszni az egész. A történetet egyes szám első személyben, jelen időben elbeszélő Anastasia már a kezdetől fogva odáig van az üzletemberért, ám egy idő után sok lesz az ezt megjelentető (egyébként csak a belső monológjai között felbukkanó) „Szent szar!”-féle kirohanásokból. Jönnek a furcsaságok. A diplomaátadására készülő, *Thomas Hardyért* rajongó – még szűz – lány, aki még soha nem hagyta el az Egyesült Államokat, Greytől kapja élete első számítógépét és e-mail üzenetét (2011 tavaszán vagyunk!). A pasas közben mindenféle sötét titkokra utal, majd rövidesen kiderül, hogy szenvedélye a BDSM – azaz a dominancián és alávetettségen alapuló, nemritkán kínzásokra épülő szexuális játékok –, képtelen normális kapcsolatot kialakítani, ehelyett valóban nem hétköznapi, de nem is annyira egyedi játszadozásaihoz keres partnereket, akikkel részletes szerződést köt arról, hogy a BDSM során mit lehet, illetve minek mi a fel-

tétele. Szerelem ide vagy oda, az új kiszemeltje Anastasia lesz. Csakhogy ehhez előbb el kell vennie a lány szűzségét, és be kell tanítania bizonyos dolgokba. A regény inntől kezdve jószereével kimerül a szexuális aktusok leírásában és a szerződés kidolgozásában. A végkifejletet az olvasók érdekében nem árulom el. (Bár nincs is igazából végkifejlet, a történet folytatódik.)

Furcsa a siker természete. Vannak, akik éveken keresztül szívósan dolgoznak érte. S vannak, akiknek egyszeriben az ölükbe hull, mégpedig egy olyan művel, amelyben voltaképpen nincsen semmi különös: volt már ehhez hasonló, és nyilván lesz is még számtalan. A kliséket gyakran újra lehet írni, de ez akkor érdekes, ha az eddigitől eltérő formában tesszük, vagy új tartalommal töltjük meg. Kimaradtak a ziccek: a szerelmi szál szövődhettett volna másként, és a Mrs. Robinson-toposzt is át lehetett volna értelmezni. Kétségtelen, hogy E. L. Jamestől megtudunk egyet s másat a BDSM-ről, ám ehhez nem föltétlenül regény kell. Egy jó szakkönyv is megfelelne.

Benedek Szabolcs